

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۰/۵/۲۲

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی دیدگاه معلمان در مورد عوامل تاثیرگذار بر پرورش روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان مقطع ابتدایی

فاطمه حسین زاده خیاوی^۱، مریم قهرمانی^۲، سهیلا ملک زاده^۳

- ۱- کارشناسی آموزش ابتدایی، آموزش و پرورش مشکین شهر، اردبیل، ایران، کدپرسنلی: ۵۴۶۵۳۶۲۲
- ۲- کارشناسی علوم تربیتی، آموزش و پرورش مشکین شهر، اردبیل، ایران، کدپرسنلی: ۱۹۰۱۰۳۰۳
- ۳- کارشناسی روانشناسی عمومی، آموزش و پرورش مشکین شهر، اردبیل، ایران، کدپرسنلی: ۱۹۰۱۰۳۹۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی دیدگاه معلمان در مورد عوامل تاثیرگذار بر پرورش روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان مقطع ابتدایی انجام گرفته است. روش تحقیق بر حسب هدف؛ کاربردی، بر حسب شیوه گردآوری اطلاعات توصیفی از نوع زمینه یابی می باشد. جامعه آماری شامل معلمان مقطع اول ابتدایی مدارس شهرستان مشکین شهر بود که تعداد ۹۵ نفر از آنان به عنوان نمونه پژوهش انتخاب و به پرسشنامه محقق ساخته که از نوع بسته پاسخ بوده و بر اساس مقیاس ۹ درجه ای از ۱ تا ۹ تنظیم شده و روایی آن تأیید گردیده و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۵ بدست آمده بود پاسخ دادند. جهت تجزیه و تحلیل یافته ها از آزمون آماری PCA موسوم به تحلیل عاملی از نوع تحلیل به عامل های اصلی در بسته نرم افزاری SPSS نسخه ۲۲ استفاده شده است. یافته ها نشان داد که عوامل موثر بر پرورش روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان شامل؛ آموزش خلاقیت و محتوا، فرهنگ و روابط اجتماعی، معلم، محیط آموزشی، پشتکار دانش آموز، حاکمیت روابط انسانی، علاقه مندی دانش آموز، خانواده و روش های تدریس در پرورش خلاقیت دانش آموزان موثر می باشد.

کلید واژه ها: دیدگاه معلمان، عوامل تاثیرگذار، پرورش خلاقیت، دانش آموزان، مقطع ابتدایی، شهرستان مشکین شهر

۱-مقدمه

پیشرفت و تعالی افراد هر جامعه ای در زمینه های مختلف نیازمند داشتن افرادی کنجکاو، متفکر، محقق و پژوهشگر می باشد. انجام شدن این مقصود وابسته به وجود سامانه ی آموزش و پرورش کارآمد و پویا می باشد که در درجه اول از یک طرف عهده دار آموزش و تعلیم دانش آموزان است و از طرف دیگر زمینه ساز رشد و پرورش روحیه پژوهش، کنجکاو، خلاقیت و نوآوری و بکارگیری درست و جهت دار از این نبوغ و توانایی باشد (غلامرضایی، ۱۳۹۴) که تحقق این امر نیازمند ایجاد بسترهای آموزشی مدرسه محور بر پایه استدلال، تولید فکر، اندیشه و نظریه پردازی است. در این بین نوع نگرش و رفتار معلمان و تبدیل روند ها و نمونه های آموزش و بهره گیری از اسلوب جدید و فعال در پیشبرد این هدف تأثیر به سزایی دارد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۷).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

همچنین از اصلی ترین اهداف نظام تعلیم و تربیت، ایجاد روحیه مبتکر، و پرورش افرادی پژوهشگر می باشد؛ برای تحقق این هدف باید زمینه ساز بستری مناسب بود تا معلم انگیزه مکفی برای پیشبرد روش تعلیم و تربیت به سوی تلاش های خلاقانه را داشته باشد و جریان آموزش را در مدار پایین ترین حد آموزش یعنی حد دانش و معلومات صرف قرار ندهد. برای اینکار باید سیستم آموزشی خلاق با قابلیت دسترسی به ابزارهای مناسب و محیط آموزشی امن طراحی کرد (عزیزی و همکاران، ۱۳۹۸).

درواقع، یکی از مهمترین مسیرهای نظام آموزش و پرورش رشد روحیه پرسشگری و پژوهشگری است و معلمان وظیفه بسیار اساسی در رشد یا سرکوبی این ویژگی های دانش آموزان دارند، به باور روانشناسان پرورشی معلمان بهترین آموزش دهندگان اسلوب تفکر خلاق و روش های استوارسازی توانایی های خلاقانه را به افراد و به ویژه کودکان و نوجوانان می باشند. به دلیل اینکه کودکان قابلیت اشتیاق درونی را برای کشف کردن دارند در نتیجه از طریق آموزش باید آن را تغذیه کند (رادبخش و همکاران، ۱۳۹۳).

عوامل متعدد انفرادی و جمعی، مانند: هوش، خانواده، ویژگی های شخصیتی و... باعث رشد و توسعه فردی می شود. هرچند توانمندی تفکر، کنجکاوی، خلاقیت و پژوهشگری، به صورت نهفته و ذاتی، در انسان وجود دارد، اما پیدایش آن متضمن تعلیم و تربیت درست می باشد (میرکمالی و خورشیدی، ۱۳۹۶). نتایج پژوهش ها در زمینه پرسشگری و پژوهشگری بیانگر این موضوع است خوشبختانه، این ویژگی ها بصورت کم و بیش، در همه افراد وجود دارد و می توان آن را با تعلیم و تربیت بسط داد و شکوفا کرد. به عبارتی روحیه پرسشگری، کنجکاوی و پژوهشگری در دوران همه ما پنهان می باشد و در نوع زندگی همه ما تأثیر گذار است زیرا عده ای از انسان ها در یک حیطه دارای خلاقیت بیشتر و عده ای در حیطه دیگر می باشند. به اعتقاد تورنس^۱ (۱۹۸۹) بشر برای استمرار و پایداری و ادامه زندگی نهاد ها و ارگان ها در آینده، نیازمند بسط اقتدار و توانایی تفکر در کودکان امروز است. او عقیده مند است تشکیل و تکوین مجال برای پرورش روحیه پرسشگری و پژوهشگری برای همه افراد جامعه در جایگاه مرگ و زندگی است. به این دلیل، بیشتر جوامع زمان طولانی است که برای آشنایی و شناخت کودکان و نوجوانان خلاق، متفکر، پرسشگر و پژوهشگر و استفاده از روش های آموزشی خلاق، به برنامه ریزی های سختگیرانه پرداخته اند (جهانیان، ۱۳۹۵).

آمابیل^۲ و همکارانش (۲۰۰۱) نیز به این دستاورد رسیدند که خلاقیت، شدیداً از محیط کسب و کار تأثیر می گیرد. این یافته ها، بیانگر این نکته ی مهم است که پیرامون، نقش چشمگیر تر و شاخص تری نسبت به سایر عوامل نظیر ویژگی ها و استعداد های فردی در خلاقیت دارد. نتایج تحقیقات و بررسی های گاردنر (۲۰۰۲) نشان داده است که تعلیم دهندگان، معلمان و راهنمایان در پیدایش و خلقت انگیزه افراد خلاق و متفکر نقش بسیار مهمی ایفا کرده اند. در نتیجه باید گفت که افرادی که تحت آموزش خلاقیت قرار گرفته اند، در کمیت و کیفیت کارشان نسبت به دوره پیش از آموزش شان برتری نشان می دهند. در همین راستا دانوگارسپار^۳ (۲۰۱۱) در عملکرد و ماحصل پژوهش خویش در اهمیت نگرش های خلاق معلمان در تشکیل روحیه پرسشگری و پژوهشگری و خلاقیت دانش آموزان تأکید کرد.

برنامه درسی و محتوای آموزشی از معلمان، مدیران، سایر کارکنان، و همچنین از فضا و امکانات آموزشی تأثیر می پذیرد، اما تأثیر معلم در این زمینه همه جانبه و مستقیم است، چون معلم سکان دار علم و دانش می باشد. از جمله فعالیت های معلم در پرورش روحیه پرسشگری و پژوهشگری، تقویت حس اعتماد به نفس و حس کنجکاوی و پرسشگری، فراهم نمودن زمینه رقابت سالم و سازنده در محیطی آرام و ایجاد روش های جدید به جای روش های

^۱. Torrance

^۲. Ambill

^۳. Daogarspar

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

قدیمی و سنتی در کلاس های درس می باشد. عوامل بسیاری مانند ایجاد محرک، نوآوری و تحریک و ترغیب دانش آموزان به فعالیت های غیر کلاسی، زمینه سازی اشتیاق به مطالعه، پرتحرک بودن و فعالیت و پویایی، ابتکار و ابداع در ارائه کردن درس، اراده و استقامت و جدیت، استفاده از کمترین امکانات آموزش، داشتن نوآوری در تدریس، قابلیت اعتماد به نفس داشتن، منعطف بودن، استفاده از فعالیت های برنامه ی رسمی و غیررسمی، توجه به مغایرت ها و اختلافات فردی دانش آموزان، استفاده از وسایل کمک آموزشی، منظم و با برنامه بودن و داشتن دانش کافی از خصوصیات اصلی معلمان خلاق می باشد (ربیعی و همکاران، ۱۳۹۴). بنابراین در امر تدریس و آموزش روش معلم اگر به صورت خلاقانه باشد، فضای یادگیری همراه با حس کنجکاوی و پرسش گری می شود؛ این ویژگی برخاسته از شخصیت معلم و شیوه نگرش او به تدریس و کیفیت تعامل با نیروی تخیل، ابتکار و ابداع، آموزش مفاهیم را به شیوه ای جذاب و خلاق به دانش آموزان ارائه می دهند. بنابراین در این پژوهش بر آن شدیم تا به بررسی عوامل موثر بر رشد و توسعه خلاقیت دانش آموزان مقطع ابتدایی از دیدگاه معلم بپردازیم تا گامی در جهت بهبود رشد و تربیت بهتر دانش آموزانی که در آینده ای نه چندان دور زمام امور جامعه را به دست گرفته و به توسعه و آبادانی جامعه می پردازند برداشته باشیم.

بنابراین بنا به اهمیت و نقش حیاتی دانش آموزان در آینده کشور و با توجه به اینکه لازمه پرورش افراد پرسشگر و پژوهشگر، شناخت راه های پرورش و عوامل موثر بر آن در دانش آموزان و چگونگی کاربردی کردن آن ها در نظام آموزش و پرورش است (خیره آوران، ۱۳۹۵). پژوهش حاضر با هدف بررسی دیدگاه معلمان در مورد عوامل تاثیرگذار بر پرورش روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان مقطع ابتدایی انجام گرفته است

۲- روش

روش تحقیق بر حسب هدف؛ کاربردی، بر حسب شیوه گردآوری اطلاعات توصیفی از نوع زمینه یابی می باشد. جامعه آماری شامل معلمان مقطع اول ابتدایی مدارس شهرستان مشکین شهر بود که تعداد ۹۵ نفر از آنان به شیوه در دسترس به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. ابزار جمع آوری اطلاعات در روش کتابخانه ای فیش برداری بوده است بدین صورت که پس از مطالعه اسناد در دسترس همچون کتب، مقالات، رساله ها، پایگاه های اطلاعاتی و انتشارات آنلاین معتبر با استفاده از ابزار فیش برداری اقدام به برداشت و استخراج نکات مورد نظر شد. در وهله بعد که تحقیق وارد مرحله میدانی گردید، از پرسشنامه به عنوان ابزار گردآوری اطلاعات استفاده شد که با توجه به متغیرهای موضوع و رابطه ی مولفه های تحقیق اقدام به جمع آوری داده های مورد نیاز در تحقیق گردید. این پرسشنامه که محقق ساخته بود بر اساس مقیاس ۹ درجه ای از ۱ تا ۹ تنظیم شده و روایی آن تائید گردیده و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۵ بدست آمد. جهت تجزیه و تحلیل یافته ها از آزمون آماری تحلیل عاملی از نوع تحلیل به عامل های اصلی و چرخش واریماکس در بسته نرم افزاری SPSS نسخه ۲۲ استفاده شده است.

۴- یافته ها

جدول (۱): نتایج تحلیل عاملی ابعاد پرسشنامه

شاخص	مولفه ها	بار عاملی
خلاقیت و محتوا	تناسب محتوا با رشد عاطفی دانش آموز	۰/۶۱۲
	با معنا و جذاب بودن، محتوا برای دانش آموز	۰/۷۴۸
	تناسب برنامه های آموزشی با رشد ذهنی دانش آموز	۰/۶۷۶
	تناسب محتوا با اهداف تعلیم و تربیت	۰/۶۱۲
	آموزش محتوا با انگیزه دانش آموز	۰/۷۲۸

۰/۷۰۸	مفید و مناسب بودن محتوا برای دانش آموز	
	نقش الگویی والدین برای فرزندان ۰/۷۱۲	فرهنگ و روابط اجتماعی
۰/۶۸۱	موقعیت اجتماعی خانواده	
۰/۶۸۸	قوانین و مقررات حاکم بر خانواده	
۰/۶۷۰	معیارهای مهم خانواده در برخورد با دیگران	
۰/۶۹۹	گرایش فکری خانواده	
۰/۵۸۰	توانایی سازگاری خانواده با محیط	
۰/۵۸۵	موقعیت فرهنگی خانواده	
۰/۵۹۶	توجه به توانایی جسمی و قدرت بدنی (رشد جسمی) فرزندان در خانواده	
۰/۵۱۳	وضعیت اقتصادی خانواده	
۰/۶۸۹	روابط خانوادگی بین افراد	
۰/۶۲۸	نگرانی والدین نسبت به فرزند	
۰/۵۳۸	ترس والدین از شکست فرزندان	
۰/۵۲۵	مشارکت فرزندان در تصمیم گیری خانواده	
۰/۵۲۹	میزان مسئولیت هایی که در خانواده به فرزندان می دهند	
۰/۷۲۱	آمادگی معلم در ارایه مطالب درسی	معلم
۰/۶۳۱	تخصص معلم در رشته تحصیلی خود	
۰/۶۵۲	نظم و انضباط معلم در کلاس درس	
۰/۷۱۲	شناخت معلم از دانش آموزان	
۰/۶۲۳	روابط منطقی معلم با دانش آموزان	
۰/۷۲۰	میزان علاقه مندی معلم به تدریس	
۰/۶۹۶	علاقه مندی معلم به ابعاد مختلف رشد دانش آموزان	
۰/۶۹۲	ارزیابی مستمر آموخته های دانش آموزان	
۰/۷۵۳	نحوه ارایه آموزش و تسلط بر درس	
۰/۶۲۱	تسلط معلم بر الگوهای نوین تدریس	
۰/۵۸۴	شناخت معلم نسبت به مواد درسی که تدریس می کند	
۰/۷۲۳	آراستگی ظاهری و جذابیت معلم	
۰/۷۴۹	روابط عاطفی معلم با دانش آموزان	
۰/۵۷۶	میزان انگیزه معلم در تدریس	
۰/۷۱۳	موقعیت فیزیکی محیط آموزشی	محیط آموزشی
۰/۷۱۸	جذابیت و جالب بودن محیط آموزشی	
۰/۶۹۵	امکانات گوناگون موجود در محیط آموزشی	
۰/۶۵۸	رفتار و نگرش حاکم در محیط آموزش	
۰/۶۷۶	توجه به هوش اجتماعی در محیط آموزش	
۰/۶۸۱	مناسب بودن و کافی بودن محیط آموزشی	
۰/۶۵۲	وضعیت اجتماعی حاکم بر محیط آموزشی	
۰/۶۴۱	مثبت و مفید بودن محیط آموزشی	
۰/۵۹۹	جو حاکم بر محیط آموزشی	
۰/۵۷۲	تکنولوژی آموزشی موجود در محیط آموزش	
۰/۵۹۱	توجه به کار و آموزش گروهی در محیط آموزشی	
۰/۴۹۷	ساختار منطقی حاکم بر محیط آموزشی	

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۰/۶۲۴	تلاش برای تقویت روح مطالعه و کتابخوانی	پشتکار	
۰/۷۳۲	تلاش برای کسب یادگیری خلاق		
۰/۶۶۷	تلاش برای کسب یادگیری اصیل و عمیق		
۰/۶۱۲	تلاش برای مناسب نمودن محتوا با فهم خود		
۰/۶۶۱	تلاش برای تقویت عزت نفس		
۰/۵۹۲	تلاش برای خویشتن پنداری مثبت و خود باوری		
	تلاش برای پیوند دادن میان آموخته های قبلی و جدید ۰/۵۸۷		
۰/۵۵۷	احترام نسبت به تلاش دیگران		
۰/۶۳۴	تلاش برای برقراری ارتباط با مدرسه و والدین		
۰/۷۱۴	تلاش برای تقویت اعتماد به نفس		
۰/۵۷۶	تلاش برای تقویت قدرت تصمیم گیری		
۰/۵۴۳	تلاش برای ارتباط مؤثر با دانش آموزان		
۰/۷۲۵	مشارکت دادن دانش آموزان		حاکمیت روابط انسانی
۰/۷۱۵	اخلاق و رفتار معلم		
۰/۶۸۵	احترام به جمع		
۰/۶۹۹	فن بیان معلم		
۰/۶۵۷	توانایی تطبیق و سازگاری معلم		
۰/۶۱۵	استقبال اجتماعی		
۰/۶۳۵	اطلاعات عمومی معلم		
۰/۶۸۵	روابط حاکم در کلاس درس		
۰/۵۶۸	آداب و رسوم موجود در کلاس درس		
۰/۶۰۰	دوست داشتن هم کلاسی ها		
۰/۷۵۱	علاقه به تحصیل و رشته تحصیلی	علاقه مندی	
۰/۶۲۳	خوش اخلاقی دانش آموز در کلاس درس		
۰/۶۸۱	میزان مطالعه دانش آموز		
۰/۶۵۱	معدل هرنیم سال تحصیلی دانش آموز		
۰/۵۹۳	معدل سال قبل تحصیلی دانش آموز		
۰/۶۲۴	نظم پذیری دانش آموز		
۰/۶۳۰	به کار گیری مطالب یادگرفته شده در موقعیت های واقعی زندگی توسط دانش آموز		
۰/۵۲۷	علاقه مندی دانش آموزان به اولیاء مدرسه		
۰/۵۸۹	علاقه مندی به معلمان		
۰/۵۵۱	علاقه مندی به هم کلاسی ها		
۰/۷۵۱	پیوند عاطفی و تعامل منطقی والدین با فرزند		خانواده
۰/۷۱۲	تلاش خانواده برای دادن استقلال عمل به دانش آموز		
۰/۶۸۸	تلاش خانواده بر فعال و خلاق نمودن دانش آموز		
۰/۶۹۲	تلاش برای جلوگیری از وابسته شدن دانش آموز به والدین		
۰/۶۴۱	روش آموزش تقویت استقلال	روش های تدریس	
۰/۵۲۲	تعهد به اصلاح امور اجتماعی		
۰/۶۹۹	نقش الگویی معلم در کلاس از طریق تعهد به یادگیری		
۰/۵۲۱	تعهد به اصلاح امور فرهنگی		

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۰/۵۳۴	شیوه حل مسایل اجتماعی
-------	-----------------------

۴- نتیجه گیری

نتایج بدست آمده نشان می دهد که از دیدگاه معلمان، آموزش خلاقیت و محتوا بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد. این نتایج با تحقیقات پیشین از جمله؛ عزیزی، و همکاران (۱۳۹۸)، لین و وی و وو (۲۰۱۶)، جهانیان (۱۳۹۵) همسو می باشد. مهمترین عامل در رشد و پیشرفت بشر در تمام زمینه ها خلاقیت است. خلاقیت نقش حیاتی در بهبود و تکامل زندگی انسان ها دارد، به همین دلیل خلاقیت، عامل مهمی در بقای جوامع در محیط پر رقابت کنونی و مملو از مسائل و مشکلات است؛ به طوری که امروزه خلاقیت و نوآوری و ایجاد تغییر و دگرگونی مثبت در دانش آموزان، امری مهم و ضروری به نظر می رسد (پنگ و راج؛ ۲۰۱۹). باید پذیرفت که خلاقیت در حیات فردی و اجتماعی بشر نقشی تعیین کننده داشته و به عنوان پدیده ای نظام گرا یا سیستمی متشکل از ابعاد سه گانه چگونگی، چیستی و چرایی است. به علاوه، تردیدی وجود ندارد که خلاقیت و نوآوری، در رشد و توسعه علم بسیار مهم بوده و از جمله مهارت هایی است که برای حل مساله و مواجهه با مسائل زندگی روزمره، بسیار لازم و ضروری است. آنچه مسلم است اینکه ایجاد و رشد خلاقیت دانش آموزان همواره یکی از سیاست ها و اهداف اصلی نظام های آموزشی در مقاطع تحصیلی بسترهای لازم را برای رشد و پیشرفت مختلف بوده است. زیرا رشد خلاقیت یادگیرندگان، اصولا جوامع انسانی در ابعاد گوناگون فراهم کرده و در عین حال زمینه پویایی و نوآوری نهادهای آموزشی و همراهی برنامه های درسی آنها را با تغییرات و تحولات شتابان زمانه ایجاد می کند. در این بین تناسب محتوا با رشد عاطفی دانش آموز، با معنا و جذاب بودن محتوا برای دانش آموز، تناسب برنامه های آموزشی با رشد ذهنی دانش آموز، تناسب محتوا با اهداف تعلیم و تربیت، آموزش محتوا با انگیزه دانش آموز و مفید و مناسب بودن محتوا برای دانش آموز موجب افزایش و رشد خلاقیت در دانش آموزان می شود بنابراین، از دیدگاه معلمان، آموزش خلاقیت و محتوا بر رشد و توسعه خلاقیت دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد.

نتایج بدست آمده نشان می دهد که از دیدگاه معلمان، فرهنگ و روابط اجتماعی بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد. این نتایج با تحقیقات پیشین از جمله جهانیان (۱۳۹۵) همسو می باشد. روحیه پرسشگری و پژوهشگری یکی از مهمترین و اساسی ترین ویژگی های انسان است که تقریبا همه ابعاد و جنبه های زندگی و تمدن بشر را تحت تأثیر کامل خود قرار می دهد. ابتکار، خلاقیت و ایده های نو در جوامع امروزی باعث پیشرفت اقتصاد، صنعت و آموزش کشور می شود. از این رو جوامع گوناگون برنامه ریزی های آموزشی ویژه برای پرورش روحیه پرسشگری و پژوهشگری کودکان و نوجوانان بعنوان آینده سازان کشورشان دارند. در واقع، روحیه پرسشگری و پژوهشگری باعث رسیدن به آینده ای بهتر می شود. تفکر خلاق در برنامه درسی جایگاه خاصی دارد. دانش آموزان باید متفکر، خلاق و نقاد بار آیند. در این بین یکی از عواملی که بر خلاقیت تأثیر دارد فرهنگ و روابط اجتماعی است. فرهنگ و روابط اجتماعی در واقع، نقش الگویی والدین برای فرزندان، موقعیت اجتماعی خانواده، قوانین و مقررات حاکم بر خانواده، معیارهای مهم خانواده در برخورد با دیگران، گرایش فکری خانواده، توانایی سازگاری خانواده با محیط، موقعیت فرهنگی خانواده، توجه به توانایی جسمی و قدرت بدنی (رشد جسمی) فرزندان در خانواده، وضعیت اقتصادی خانواده، روابط خانوادگی بین افراد، نگرانی والدین نسبت به فرزند، ترس والدین از شکست فرزندان، مشارکت فرزندان در تصمیم گیری خانواده و میزان مسئولیت هایی که در خانواده به فرزندان می دهند می

^۱ . Lin & Wei

^۲ . Pang & Ruch

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

باشد که این عوامل زمینه رشد و توسعه خلاقیت را در دانش آموزان فراهم می کند بنابراین، از دیدگاه معلمان، فرهنگ و روابط اجتماعی بر رشد و توسعه خلاقیت دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد.

نتایج بدست آمده نشان می دهد که از دیدگاه معلمان، معلم بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد. این نتایج با تحقیقات پیشین از جمله جهانیان (۱۳۹۵) همسو می باشد. خلاقیت و نوآوری، یکی از عالی ترین و پیچیده ترین فعالیت های ذهنی آدمی است که تعلیم و تربیت باید به آن توجه نماید. از آنجایی که آموزش و پرورش وظیفه تعلیم و تربیت فرزندان و آینده سازان جامعه را بر عهده دارد، باید از یکسو، وظیفه فراهم آوردن زمینه رشد و پرورش خلاقیت و نوآوری و استفاده صحیح و جهت دار از استعدادها و توانایی های افراد را بر عهده بگیرد، از سوی دیگر، برای پویایی خود نیازمند پرورش و بهره مندی از خلاقیت و نوآوری در سطح سازمانی می باشد. نظام آموزشی برای پرورش روحیه پرسشگری و پژوهشگری کودکان و نوجوانان نیازمند تحول اساسی است و معلمان از عناصر کلیدی این نظام هستند. معلمان نقش مهمی در رشد کودکان خلاق و متعهد بازی می کنند مریبان می توانند تا حدی مهارت های تفکر درباره مسائل و قوانین علمی برای تدبیر راه های جدید نگرش به قیت مانند روش های روحیه پرسشگری و پژوهشگری آنان وجود مجموعه ای از مسائل را آموزش دهند. برای آموزش کودکان و رشد روحیه پرسشگری و پژوهشگری ویژگی ها از قبیل انعطاف پذیری، استقبال از ایده های تازه، انرژی زیاد و شور و شوق برای ، داشتن زندگی، دوست داشتن دانش آموزان، علاقه به رشته درسی، چگونگی نگرش نسبت به نقش الگویی، توانایی ارزشیابی درست از آموخته های دانش آموزان برای معلمان ضروری است. معلمی که از انگیزه خلاق بر خوردار است، هم خود الگویی برای خلاق بودن واقع می شود و هم خلاقیت. بنابراین از دیدگاه معلمان، معلم بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد.

نتایج بدست آمده نشان می دهد که از دیدگاه معلمان، محیط آموزشی بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد. این نتایج با تحقیقات پیشین از جمله جهانیان (۱۳۹۵)، لین و وی وو (۲۰۱۶) همسو می باشد. پرورش استعدادهای روحیه پرسشگری و پژوهشگری از استراتژی های مهم نظام تعلیم و تربیت در هر کشوری می باشد و این در زمره استراتژی های ملی کشورها قرار دارد، کشور عزیز ما هم در این راستا گام هایی برداشته است و پرورش روحیه پرسشگری و پژوهشگری در نسل آتی را مورد توجه قرار داده است. استراتژیست ها به منظور توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری و کار آفرینی در عرصه های مختلف، به ویژه آموزش و پرورش در حال برنامه ریزی و تعیین اولویت های آن قرار دارند. یکی از مهم ترین عواملی که می تواند نقش مهمی در پرورش انسان های پرسشگر و پژوهشگر ایجاد نماید فراهم آوردن بستر مناسب جهت بروز، رشد و شکوفایی استعداد های خلاق در دانش آموزان است و بخش مهمی از این بستر به محیط آموزشی اختصاص دارد. محیط بستری برای شکل گیری بسیاری از ویژگی های رفتاری است. به بیانی دیگر بسیاری از عواطف، عادات، سلايق و حتی طرز نگرش ها و نشست و برخاست ها به گونه ای شگرف از محیط تاثیر می پذیرد. بنابراین در محیط آموزشی هر فرد با توجه به زمینه ها و استعداد های خویش می تواند از آن بیاموزد که این امر بستر مناسب را برای رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری در دانش آموزان فراهم می کند.

نتایج بدست آمده نشان می دهد که از دیدگاه معلمان، پشتکار دانش آموزان بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد. این نتایج با تحقیقات پیشین از جمله جهانیان (۱۳۹۵) همسو می باشد. روحیه پرسشگری و پژوهشگری یک سازه یا یک پدیده واحد نیست، بلکه یک مفهوم در قالب برچسب علمی است که برای رفع اقدامات یا اعمال گوناگون و متنوع انسان به کار می رود که می تواند به نتایج جدید و با ارزش منجر شود. در واقع، روحیه پرسشگری و پژوهشگری از پیچیده ترین و عالی ترین جلوه های اندیشه انسانی است که در

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

رشد و تکامل فرد و تمدن بشری نقش موثری دارد. روحیه پرسشگری و پژوهشگری نگرشی است که در فعالیت های روزانه آشکار می شود و براساس آن فرد پرسشگر و پژوهشگر در جستجوی تجاربی است که نیازهای بالقوه اش به اکتشاف، کنجکاوی و ریسک پذیری را ارضا نماید. روحیه پرسشگری و پژوهشگری نقش حیاتی در بهبود و تکامل زندگی انسان ها دارد به همین دلیل روحیه پرسشگری و پژوهشگری عامل مهمی در بقای جوامع در محیط پرقابث و مملو از مسائل و مشکلات است به طوری که روحیه پرسشگری و پژوهشگری و نوآوری و ایجاد تغییر و دگرگونی مثبت در دانش آموزان امری مهم و ضروری است. تفکر خلاق و پرسشگر و پژوهشگر در نظام آموزشی کشورها از جایگاه بسیار ویژه ای برخوردار بوده و به نوعی تمام ابعاد و جنبه های دیگر آموزش و یادگیری دانش آموزان را در بر می گیرد و میزان موفقیت و دستاوردهای آموزشی و یادگیری دانش آموزان را تحت تاثیر قرار می دهد که این باعث افزایش پشتکار در دانش آموزان می شود. پشتکار در واقع، تلاش دانش آموزان برای تقویت روح مطالعه و کتابخوانی، کسب یادگیری خلاق، کسب یادگیری اصیل و عمیق، تلاش برای مناسب نمودن محتوا با فهم خود، تقویت عزت نفس، تالش برای خویشتن پنداری مثبت و خود باوری، برای پیوند دادن میان آموخته های قبلی و جدید، احترام نسبت به تلاش دیگران، تلاش برای برقراری ارتباط با مدرسه و والدین، تقویت اعتماد به نفس، تالش برای تقویت قدرت تصمیم گیری و تلاش برای ارتباط موثر با دانش آموزان است که این خود سبب افزایش علاقه به خلاقیت در آموزش و پرورش شده است. نتایج بدست آمده نشان می دهد که از دیدگاه معلمان، حاکمیت روابط انسانی بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد. این نتایج با تحقیقات پیشین از جمله جهانیان (۱۳۹۵) همسو می باشد. یکی از اهداف خلقت بشر توسط خلاق هستی بخش که در بین تمامی موجودات خود، او را (احسن تقویم) یاد کرده، انسان است و از ویژگی های اصلی انسان که او را نسبت به دیگر خلایق برتری داده، بهره مندی از قوه عقل و تفکر پرسشگر و پژوهشگر است؛ زیرا یکی از مشخصه های اصلی انسان قدرت آفرینندگی و خلاقیت اوست. از این رو، عامل اساسی پایداری، پویایی و موفقیت های نهادهای مختلف، حرکت با محوریت خلاقیت و نوآوری است. در این بین یکی از عواملی که بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری تاثیر دارد حاکمیت روابط انسانی می باشد. حاکمیت روابط انسانی در واقع، مشارکت دادن دانش آموزان، اخلاق و رفتار معلم، احترام به جمع، فن بیان معلم، توانایی تطبیق و سازگاری معلم، استقبال اجتماعی، اطلاعات عمومی معلم، روابط حاکم در کلاس درس، آداب و رسوم موجود در کلاس درس و دوست داشتن هم کلاسی هاست که این عوامل زمینه رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری را در دانش آموزان فراهم می کند. بنابراین از دیدگاه معلمان، حاکمیت روابط انسانی بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد. نتایج بدست آمده نشان می دهد که از دیدگاه معلمان، علاقمندی دانش آموزان بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد. این نتایج با تحقیقات پیشین از جمله جهانیان (۱۳۹۵) همسو می باشد. پرورش و توسعه قدرت روحیه پرسشگری و پژوهشگری و تفکر و مهارت های یادگیری در انسان از مهمترین نقش های مدارس می باشد. کلیات رئوس برنامه های آموزشی و مفاد درسی در نظام آموزشی کشورمان به گونه ای تنظیم شده است که نقش معلم و دانش آموزان بر اساس الگوهای معین تدریس و آموزش تعیین شده است که این عوامل فرصت بیشتری برای علاقمندی دانش آموزان در امر آموزش را فراهم می کند. علاقمندی دانش آموزان به تحصیل و رشته تحصیلی، خوش اخلاقی دانش آموز در کلاس درس، میزان مطالعه دانش آموز، معدل هر نیم سال تحصیلی، معدل سال قبل تحصیلی، نظم پذیری دانش آموز، به کار گیری مطالب یادگرفته شده در موقعیت های واقعی زندگی توسط دانش آموز، علاقه مندی دانش آموزان به اولیاء مدرسه، علاقه مندی به معلمان و علاقه مندی به هم کلاسی ها سبب رشد و توسعه خلاقیت در دانش آموزان می شود بنابراین که از دیدگاه معلمان، علاقمندی دانش آموزان بر رشد و توسعه خلاقیت دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نتایج بدست آمده نشان می دهد که از دیدگاه معلمان، خانواده بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد. این نتایج با تحقیقات پیشین از جمله جهانیان (۱۳۹۵) همسو می باشد. امروزه تربیت و پرورش افراد پرسشگر و پژوهشگر، مبتکر و مولد، محور هدف های آموزش و پرورش امروز است و روحیه پرسشگری و پژوهشگری از جمله متغیرهایی است که در فرآیند یادگیری و تعلیم و تربیت بسیار تأثیرگذار است و قابلیت است که در همگان وجود دارد اما نیازمند پرورش و تقویت است تا به سر حد شکوفایی برسد، در واقع، کودک نخستین تجارب حمایت اجتماعی خود را در کانون خانواده کسب می کند و این مسأله پذیرفته شده است که امید و حمایت والدین در زندگی تحصیلی فرزندان نقش حیاتی دارد. بیشترین بهره نصیب دانش آموزانی می شود که والدین زمان زیادی را صرف فرزندان خود می کنند و نقاط ضعف و قوت آنها را می شناسند. از آنجا که دانش آموز حساس ترین مراحل رشد خلاقیت را در محیط خانه سپری میکنند محیط مناسب خانوادگی و شیوه و نگرشهای صحیح فرزندپروری در رشد و شکوفایی روحیه پرسشگری و پژوهشگری سهم مهمی ایفا می کند. بنابراین، از دیدگاه معلمان، خانواده بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد.

نتایج بدست آمده نشان می دهد که از دیدگاه معلمان، روش های تدریس بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد. این نتایج با تحقیقات پیشین از جمله جهانیان (۱۳۹۵) همسو می باشد. اگر معلم آشنا به نظریه ها و اصول یادگیری باشد و تدریس را تنها انتقال واقعیت های علمی و تجارب یادگیری را منحصر به نشستن در کلاس، گوش دادن و حفظ کردن مطالب شنیده شده یا نوشته شده در کتاب تصور نکند، مسلم است که در تقویت کنجکاوی و پرورش تفکر شاگردان موفق خواهد بود. زیرا شاگرد که همواره علاقه مند به فکر کردن است. در بررسی امور مختلف، باید فرصت حرکت و جنبش داشته باشد تا بتواند به هدف های آموزش برسد. یادگیری، با تلاش و فعالیت دانش آموز و تعامل او با محیط صورت خواهد گرفت. دانش آموز برای اینکه یاد بگیرد باید فعالیتی متناسب با علاقه و توان خود را داشته باشد. اگر در روش تدریس معلم نکات فوق در نظر گرفته شود. مدرسه و کلاس درس برای شاگرد جذاب و جالب خواهد بود. و اگر معلم خود را راهنما و ایجاد کننده شرایط مطلوب یادگیری بداند و به جای انتقال اطلاعات، روش کسب تجربه را به شاگردان بیاموزد، آنان در برخورد با مسائل فعالتر خواهند شد. از منابع مختلف استفاده خواهند کرد، اطلاعات لازم را به دست خواهند آورد و به سازمان دهی آن خواهند پرداخت، آن را تجزیه و تحلیل خواهند کرد تا به حل مسایل نایل شوند. با چنین روشی، شاگرد نه تنها حقایق علمی را فرا می گیرد، بلکه با روش های عملی کسب معرفت نیز آشنا خواهد شد، طرز کار با منابع مختلف، نحوه استفاده از مطالب درسی برای حل مسأله را خواهد آموخت و در فرآیند یادگیری ابتکار و خلاقیت خود را به کار خواهد انداخت. بنابراین، از دیدگاه معلمان، روش های تدریس بر رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان از اثربخشی مطلوبی برخوردار می باشد.

با توجه به اهمیت آموزش خلاقیت در آموزش پیشنهاد می شود در مدارس به رشد و توسعه روحیه پرسشگری و پژوهشگری در دانش آموزان توجه ویژه ای داشته باشند.

پیشنهاد می شود با برگزاری کلاس های ضمن خدمت برای معلمان جهت آشنایی بیشتر با ویژگی های دانش آموزان پرسشگر و پژوهشگر را فراهم کنند.

۵-منابع

احمدی، پروین، صمدی، پروین، و مینایی، مهناز. (۱۳۹۷). تاثیر یادگیری مشارکتی بر پرورش خلاقیت دانش آموزان در درس جغرافیا. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۸(۱)، ۱-۲۲. [SID. https://sid.ir/paper/2۳۳۲۶۸/fa](https://sid.ir/paper/2۳۳۲۶۸/fa)

تورنس، ئی پال. (۱۹۸۹). استعدادها و مهارت های خلاقیت، مترجم دکتر حسن قاسم زاده (۱۳۷۲)، نشر دنیای نو.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- جهانیان، رمضان. (۱۳۹۵). عوامل موثر در پرورش و توسعه خلاقیت دانش آموزان مدارس ابتدایی استان البرز: ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۶(۲)، ۱۷۵-۲۰۲. SID. <https://sid.ir/paper/497492/fa>.
- رادبخش، ن.؛ محمدی‌فر، م. ع. و کیان‌ارثی، ف. (۱۳۹۳). اثربخشی بازی و قصه-گویی بر افزایش خلاقیت کودکان، ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۲(۴)، ۱۹۵-۱۷۷.
- ربیعی، مهدی؛ غلامی، زهرا؛ طالبیان، محمد حسن. (۱۳۹۴). روان شناسی یادگیری: خلاقیت بر فراز ابتدایی راهکارهای ایجاد و پرورش تفکر خلاق در دانش آموزان دوره ی ابتدایی، رشد آموزش مشاور مدرسه تابستان ۱۳۹۴ - شماره ۴۰ (۵ صفحه - از ۴۴ تا ۴۸).
- عزیزی، نعمت اله، بلندهمتان، کیوان، و ساعدی، پیمان. (۱۳۹۸). زمینه ها و عوامل خلاقیت در تدریس معلمان خلاق در مدارس ابتدایی و متوسطه مناطق روستایی. تدریس پژوهی، ۷(۲)، ۸۸-۱۱۴. SID. <https://sid.ir/paper/262628/fa>.
- غلامرضایی، هادی؛ آقای، حجت؛ عابدینی، ابراهیم؛ لشکری، حسین. (۱۳۹۴). اثربخشی روش تدریس خلاقیت محور در درس هنر بر میزان خلاقیت دانش آموزان ابتدایی
- میرکمالی، سیدمحمد، و خورشیدی، عباس. (۱۳۹۶). عوامل موثر در پرورش خلاقیت دانش آموزان دوره ابتدایی استان گیلان. روانشناسی و علوم تربیتی، ۳۹(۲)، ۷۵-۵۱. SID. <https://sid.ir/paper/55641/fa>.
- Dau Gaspar, O. (2011) . The Teachers Creative Attitudes an Influence Factor of The Student's Creative Attitudes. International Conference on the Future of Education, Florence, Italy, 16-17June.
- Lin, C.S. & Wei Wu, R. (2016) . Effects of web-based creative thinking teaching on students' creativity and learning outcome, Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education, 12 (6) : 1675-1684.
- Pang, D. & Ruch, W. (2019). The mutual support model of mindfulness and character strengths. Mindfulness, 10(8), 1545-1559. <https://doi.org/10.1007/s12671-019-01103-z>.